

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGÔ THỊ CẨM THƯƠNG

**MẠNG LƯỚI CHỢ NÔNG THÔN Ở
HUYỆN BÌNH LIÊU TỈNH QUẢNG NINH
(1986 - 2014)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

THÁI NGUYÊN - 2015

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGÔ THỊ CẨM THƯƠNG

**MẠNG LƯỚI CHỢ NÔNG THÔN Ở
HUYỆN BÌNH LIÊU TỈNH QUẢNG NINH
(1986 - 2014)**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã ngành: 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. ĐÀM THỊ UYÊN

THÁI NGUYÊN - 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn đề tài “*Mạng lưới chợ nông thôn ở huyện Bình Liêu, tỉnh Quảng Ninh (1986 - 2014)*” là công trình nghiên cứu của riêng tôi, được thực hiện dưới sự hướng dẫn trực tiếp của PGS.TS Đàm Thị Uyên. Các số liệu và nội dung nghiên cứu trong luận văn này là trung thực và có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu của luận văn chưa được sử dụng để bảo vệ một công trình khoa học nào. Tác giả hoàn toàn chịu trách nhiệm về tính xác thực của luận văn.

Thái Nguyên, tháng 9 năm 2015

Tác giả

Ngô Thị Cẩm Thương

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt thời gian học tập cũng như trong quá trình thực hiện đề tài luận văn của bản thân, tôi đã nhận được sự giúp đỡ vô cùng quý báu của các tập thể và các cá nhân.

Lời đầu tiên, tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong khoa Lịch sử, khoa Sau Đại học trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tận tâm chỉ bảo, hướng dẫn tôi trong thời gian tôi học tập và thực hiện đề tài.

Đặc biệt, tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất tới PGS. TS Đàm Thị Uyên đã trực tiếp định hướng đề tài, hướng dẫn chuyên môn và tận tình giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu và thực hiện đề tài này.

Qua luận văn, tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới HĐND, UBND huyện Bình Liêu, các phòng Kinh tế và Hạ tầng, phòng Văn hóa và Thông tin, phòng Lao động - Thương binh và Xã hội, phòng Dân tộc, Chi cục Thống kê, Công an huyện Bình Liêu đã tạo điều kiện và nhiệt tình giúp đỡ tôi.

Cuối cùng, tôi xin gửi lời cảm ơn tới các bạn bè, người thân đã luôn quan tâm, động viên khích lệ và giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn này.

Mặc dù đã rất cố gắng, song luận văn không thể tránh khỏi những thiếu sót. Tác giả mong nhận được sự đóng góp ý kiến của thầy cô và đồng nghiệp.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 9 năm 2015

Tác giả

Ngô Thị Cẩm Thương

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT.....	iv
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	v
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Mục đích, đối tượng, phạm vi và nội dung nghiên cứu của đề tài	5
4. Nguồn tư liệu của đề tài.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu	6
6. Đóng góp của đề tài	6
7. Cấu trúc của đề tài	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ HUYỆN BÌNH LIÊU	7
1.1. Vị trí địa lí và điều kiện tự nhiên.....	7
1.1.1. Vị trí địa lí.....	7
1.1.2. Điều kiện tự nhiên	7
1.1.3. Tài nguyên thiên nhiên	10
1.1.4. Về giao thông vận tải.....	12
1.2. Khái quát lịch sử hành chính huyện Bình Liêu	13
1.3. Các thành phần dân tộc.....	15
1.4. Khái quát tình hình kinh tế - xã hội huyện Bình Liêu từ 1986 - 2014	20
Chương 2: MẠNG LƯỚI CHỢ NÔNG THÔN Ở HUYỆN BÌNH LIÊU, TỈNH QUẢNG NINH TỪ NĂM 1986 ĐẾN NĂM 2014	25
2.1. Những quan niệm về chợ và chợ nông thôn.....	25
2.1.1. Những quan niệm về chợ.....	25

2.1.2. Quan niệm về chợ nông thôn.....	28
2.2. Mạng lưới chợ ở huyện Bình Liêu, tỉnh Quảng Ninh từ 1986 đến 2014.....	29
2.2.1. Số lượng chợ.....	29
2.2.2. Phân loại chợ	34
2.2.3. Hoạt động chợ cửa khẩu	36
2.3. Địa điểm và thời gian họp chợ	41
2.4. Hoạt động mua bán ở chợ.....	44
2.4.1. Thành phần mua bán	44
2.4.2. Phương thức mua bán.....	49
2.4.3. Các mặt hàng trao đổi ở chợ.....	50
Chương 3: VAI TRÒ CỦA CHỢ NÔNG THÔN ĐỐI VỚI KINH TẾ -	
XÃ HỘI VÀ VĂN HÓA Ở BÌNH LIÊU.....	59
3.1. Vai trò của chợ nông thôn đối với kinh tế - xã hội.....	59
3.1.1. Chợ nông thôn - nhân tố thúc đẩy quá trình lưu thông hàng hóa.....	59
3.1.2. Chợ nông thôn là một trong những yếu tố thúc đẩy nhanh quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế huyện Bình Liêu.....	61
3.1.3. Chợ nông thôn - nhân tố củng cố mối liên hệ giữa các dân tộc Bình Liêu	63
3.2. Chợ nông thôn - nơi thể hiện văn hóa các dân tộc Bình Liêu.....	65
3.2.1. Nhu cầu văn hóa của người dân đi chợ	65
3.2.2. Các hình thức sinh hoạt văn hóa ở chợ	69
3.3. Một số hạn chế trong hoạt động của mạng lưới chợ ở Bình Liêu.....	77
KẾT LUẬN.....	83
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	85

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

STT	Chữ viết tắt	Chữ viết đầy đủ
1	CTQG	Chính trị Quốc gia
2	ĐHSP	Đại học sư phạm
3	ĐVT	Đơn vị tính
4	GTSX	Giá trị sản xuất
5	HĐND, UBND	Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân
6	Nxb	Nhà xuất bản
7	PCCC	Phòng cháy chữa cháy
8	PGS, TS	Phó Giáo sư, Tiến sĩ
9	SC, SD	Sán Chỉ, Sán Dìu
10	THCS	Trung học cơ sở
11	THPT	Trung học phổ thông
12	XNC	Xuất nhập cảnh
13	XNK	Xuất nhập khẩu

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1: Hiện trạng sử dụng đất huyện Bình Liêu năm 2013	11
Bảng 1.2: Các thành phần dân tộc huyện Bình Liêu năm 2014	15
Bảng 1.3: Cơ cấu giá trị sản xuất ngành nông - lâm - thủy sản Bình Liêu	20
Bảng 2.1: Mạng lưới chợ nông thôn ở huyện Bình Liêu.....	31
Bảng 2.2: Hoạt động kinh tế qua cửa khẩu Hoàn Mô - Đồng Văn	41
Bảng 2.3: Tổng hợp chi tiết hoạt động thương mại tại các chợ năm 2003 - 2004	58

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Chợ là một loại hình thương mại truyền thống, được hình thành và phát triển cùng với sự phát triển của nền kinh tế xã hội. Chợ là không gian chứa đựng các hoạt động mua bán, là sự tồn tại của thị trường ở mỗi vùng, mỗi địa phương. Nhưng có lẽ, vì quá đỗi quen thuộc nên ít ai để ý chợ được hình thành từ đâu, xuất phát từ nhu cầu gì? Nó có ý nghĩa, vai trò như thế nào trong đời sống của người dân? Do vậy, tìm hiểu về chợ cũng là một phương cách để nhận biết các đặc trưng văn hóa của con người ở một vùng đất.

Ở Việt Nam, chợ không chỉ có ý nghĩa về mặt buôn bán, trao đổi hàng hóa mà còn mang những giá trị về lịch sử, văn hóa đối với đất nước và con người.

Trong xã hội truyền thống, với lối sản xuất tự cung tự cấp, lấy cộng đồng làng làm trọng thì quy mô của chợ không lớn mà chỉ nhỏ lẻ trong phạm vi làng là chủ yếu. Ban đầu, người ta gặp nhau bên các con mương, con suối, bờ tre... trò chuyện và trao đổi một vài sản vật, rồi dần dần phát triển rộng rãi và đa dạng hơn. Hoạt động mua bán ở chợ chủ yếu dưới hình thức vật đổi vật. Ra chợ, người ta có thể gặp gỡ được rất nhiều cá nhân trong cộng đồng, thậm chí là người từ nơi khác tới. Người ta trò chuyện, giao lưu với nhau. Chính vì vậy mà các nhà nghiên cứu cho rằng chợ là nơi phản ánh rõ nhất phương thức sống, lối sống, phong tục tập quán, cách ứng xử của con người tại địa phương đó.

Là người con của làng quê Việt, khi xa quê, không chỉ nhớ “cây đa, giếng nước, sân đình” mà cả những phiên chợ quê với mớ rau lang, rau muống, mớ cá, mớ tôm, những mái tranh quây thành chợ, đàn ông ngồi hút thuốc lào, đàn bà quẩy quang gánh, đội thúng mủng trên vai, trên đầu... cũng khiến người ta nhớ thương da diết. Hơn nữa, chợ quê Việt Nam còn là nơi giao duyên, hò hẹn, tâm tình của những đôi trai gái vì chợ xưa không họp thường xuyên như bây giờ mà phải lâu lâu mới có phiên. Chợ còn là nơi sinh hoạt văn hóa cộng đồng (chiếu phim, biểu diễn văn nghệ, lễ hội...). Chợ Việt truyền thống đã đi

vào tác phẩm dân gian, thơ, họa... và trong sâu thẳm kí ức của những người đã gắn bó với chợ quê.

Ngày nay, cùng với quá trình thực hiện chuyển đổi sang nền kinh tế thị trường, mạng lưới chợ ở nước ta phát triển khá nhanh, đã góp phần mở rộng giao lưu hàng hóa, phục vụ tốt nhu cầu phát triển kinh tế - xã hội và đời sống của nhân dân.

Bình Liêu là một huyện miền núi nằm ở phía Đông Bắc của tỉnh Quảng Ninh, nơi có 6 xã biên giới giáp khu Phòng Thành - thành phố Cảng Phòng Thành và huyện Ninh Minh, thành phố Sùng Tả (Quảng Tây - Trung Quốc), nơi có khá đông các dân tộc anh em cùng sinh sống nên có không ít các đặc trưng văn hóa đặc sắc, trong đó có chợ. Với tính chất là điểm tập trung, nơi tiếp xúc, trao đổi các nhu cầu trong đời sống hàng ngày, chợ của đồng bào các dân tộc Bình Liêu có các hình thái độc đáo gắn với đặc trưng miền sơn cước và chợ vùng biên. Từ các phiên chợ ở vùng cao Bình Liêu đã thu hút rất nhiều sự chú ý, quan tâm, thú vị không chỉ đối với người trong nước mà còn đối với các du khách nước ngoài. Chợ ở Bình Liêu không đơn thuần là nơi mua bán mà còn là nơi tập trung nhiều sắc thái văn hóa đặc sắc của miền đất này.

Ngày nay, chợ bị phai nhạt không ít những nét văn hóa truyền thống hoặc biến đổi nhiều trong quá trình đô thị hóa. Do đó, tìm hiểu về chợ ở huyện Bình Liêu là yêu cầu cấp thiết trong tình hình hiện nay.

Với những lí do trên, tôi quyết định chọn vấn đề “*Mạng lưới chợ nông thôn ở huyện Bình Liêu, tỉnh Quảng Ninh (1986 - 2014)*” làm đề tài nghiên cứu. Thông qua đó, chúng tôi hy vọng góp phần nhỏ bé của mình vào việc tìm hiểu một vài vấn đề về chợ truyền thống cũng như những nét văn hóa độc đáo của đồng bào các dân tộc Bình Liêu. Từ đó chúng ta có thể hình dung được phần nào bức tranh về nông thôn mới ở Bình Liêu hiện nay.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Mặc dù các công trình nghiên cứu về đề tài chợ và văn hoá chợ rất phong phú, song cho đến nay, hầu như chưa thấy một công trình nào viết về mạng lưới